

регенти и сега искат да бъдем техни оръдия (к.м. - Ц.П.), за да получат Босна и Херцеговина, а пък нас, както преди да ни изоставят."⁶¹ В строго секретно донесение под №30 от 16/28.XI.1870 г. на Н.П.Шишкин от Белград до П.Н.Стремоухов става дума за настъпилния разрив между Добродетелната дружина и "княжеското правителство". Изразява се съмнение дали българите ще поверят по-нататък "ръководството на бъдещата съдба на своя народ" на Сърбия.⁶² В документа се съдържат и данни, посочващи целта на четите, като се подчертават усилията на сръбския кабинет "да осъществи диверсии в полза на Гърция (к.м. - Ц.П.) чрез образуване на чети в Южна България под предводителството на Панайот и капитан Илия [Ильо Марков], живеещи напълно бездейни в Крагуевац".⁶³

Изложените дотук данни посочват с пределна яснота не само особеностите на все още господстващото сред българската емиграция четничество, но и опитите на чуждите държавни ръководства най-грубо да го стимулират и използват не в полза, а против българската освободителна кауза и национални интереси. Нещо повече - тази политика е имала поддържници у нас (по-точно сред диаспората в Румъния и Сърбия), за което споменава Левски пред П.Хитов в писмото си.

За становището на Апостола като председател на БРЦК в Българско относно стратегията и тактиката на въоръжената борба у нас, се разбира и от преписката му с другия четнически главатар - Филип Тотю - също така известен на дипломатическите представителства. В писмото от 18.IV.1871 г. Левски на въпроса на Тотю войвода "защо в 67 и 68-мо [лято] не взеха българите участие с четите?" отговаря конкретно: "Ето че останвате [sic] си глупави на това питание, а българите много хубаво направиха, че се неизмамиха подир четите; (к.м. - Ц.П.) защ[ото] на четите обаяността беше не да бунят народът [т.е. да предизвикват въстание] ..."⁶⁴ Това, брате Филипе, ако си забравил да им кажеш на горните господиновци, то аз имам и законът /на Раковски - б.м. Ц.П./ в пазвата си от 67-мо [лято].⁶⁵ А и [в]сичките войводи изпълниха ли, както им налагаше законът?... А искам да докажа на горните родолюбци, че българите, ако бяха се повлекли след четите, щяха да принесат полза на руския цар (к.м. - Ц.П.), пък за тях си щяха да изгубят най-добрите си юнаци, на кои в ръцете стои българската свобода; пък тогава нека отсвирюва България, чак до един век йоще ..."⁶⁶

Скръбта и загубата от проливането на скъпата българска кръв Левски лично е изпитал, защото в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа загиват най-добрите му другари и възпитаници на Втората легия.

Надарен с феноменални прозрения, подкрепени от наблюденията по време на пребиваването му и в Сърбия, и в Румъния, Левски много добре схваща кого в онзи момент биха обслужили различните чети. Без да има директна представа за дипломатическите пристрастия, на него му е стигало да оцени резултатите от краха на Първата, а по-късно и на Втората легия. Достатъчно му е да наблюдава съгласителството на Сърбия с Портата и силно избуяващия великодържавен национализъм. Дори ареста му в Зайчар, където бил проповядвал на българите там да се жертвуват за България, защото им е отечество. Когато води словесни диспути с